

*Всеукраїнський народний благодійно-патріотичний проєкт
«Мій дім – Україна»*

Історично-документальне видання

Б. Білик. «НЕЗДОЛАННІ СОЛДАТИ ВІЙНИ»

З 6 по 18 березня 1944 року в Другій світовій війні під час визвольно-наступальної Березнегувато-Снігурівської операції відбулися запеклі бої з фашистськими загарбниками на території Миколаївщини, Херсонщини, які закінчилися їх визволенням та знищенням 6-ї німецької армії.

Свою мужність і стійкість у цій бойовій операції виявили бійці 4-го кавалерійського механізованого корпусу під командуванням генерал-лейтенанта Іси Олександровича Плієва, війська 8-ї гвардійської стрілецької армії під командуванням генерал-полковника Василя Івановича Чуйкова.

Незважаючи на перешкоди, визволителі йшли вперед, звільняючи Україну від ворога.

174-й гвардійський стрілецький полк, у складі 57-ї гвардійської стрілецької дивізії, під командуванням майора Колмогорова Георгія Фроловича у березні 1944 року звільняв від фашистів Баштанський район, залишаючи навечно у братських могилах на баштанській землі своїх бойових побратимів.

Однією з перших перетнула кордон із Німеччиною і увійшла до Берліну 57-ма гвардійська стрілецька Новобузька орденів Суворова і Богдана Хмельницького дивізія.

Командир 174-го гвардійського стрілецького полку гвардії-підполковник Колмогоров загинув 25 квітня 1945 року у Берліні. Захоронений у Трептов-парку (Берлін). Командиром героїчного полку до кінця війни був Герой Радянського Союзу Петро Прокопович Конєв із Миколаївщини, а другою стрілецькою ротою у цьому полку командував гвардії лейтенант Семен Іванович Зеленський із Кривого Рогу – дід чинного Президента України Володимира Олександровича Зеленського. На долю його покоління випали тяжкі випробовування Другою світовою війною. Їх жертвність у Велику Перемогу заслуговує від людства на вічну пам'ять!

Збережемо пам'ять про героїчних переможців у Другій світовій війні!

Друга світова війна назрівала протягом багатьох років. Причини її були складними й різними. Найважливіша з них – загострення суперечностей між капіталістичними державами, зокрема Німеччиною, Італією та Японією, з одного боку, і США, Англією і Францією – з іншого.

Точилася гостра боротьба за світове панування. Тому незважаючи на глибокі суперечності, що розділяли капіталістичні держави і соціалістичну країну СРСР, війна почалася не між ними, а всередині капіталістичного світу.

Вступ СРСР у Другу світову війну змінив її політичний характер, зумовив переростання війни з боку сил, що протистояли гітлерівському блоку, в антифашистську, визвольну. Союз РСР став головним оплотом народів у боротьбі проти фашизму.

Період, що ввійшов в історію людства як Друга світова війна, охоплює шість років – з вересня 1939 року до вересня 1945 року.

Умовно історію війни можна поділити на п'ять етапів, кожен з яких має специфічні особливості:

перший – з вересня 1939 р. до 22 червня 1941 р. (з дня нападу на Польщу до дня вступу у війну СРСР);

другий – з 22 червня 1941 р. до листопада 1942 р., коли почався корінний перелом у війні;

третій – з листопада 1942 р. до кінця 1943 р. (корінний перелом у війні, зумовлений перемогами Червоної Армії на Волзі й Курській дузі та військовими досягненнями США й Англії);

четвертий – з кінця 1943 р. до 8 травня 1945 р. (безперервний наступ збройних сил антифашистської коаліції на всіх фронтах);

п'ятий – з 9 травня 1945 р. до 2 вересня 1945 р. (від капітуляції Німеччини до капітуляції Японії)

Перший етап Другої світової війни і Україна.

Фашистська Німеччина напала на Польщу 1 вересня 1939 р. Англія і Франція оголосили війну Німеччині 3 вересня. Так почалася Друга світова війна, яка втягла у свою орбіту 61 державу, 80% населення земної кулі. Вогненний смерч пронісся над величезними просторами Європи, Азії і Африки, захопив океанські простори, досягнувши берегів Нової Землі і Аляски на півночі, Курильських і Гавайських островів на сході, кордонів Єгипту, Індії та Австралії на півдні. У цій війні загинуло понад 50 млн. осіб, у тому числі й понад 27 млн. радянських громадян. Лихо і страждання, які пережили люди, незмірні.

Німецька армія швидко захоплювала територію Польщі. Німеччина виставила проти неї 58 дивізій і 2 повітряні флоти (2000 літаків), польська ж армія мала 37 піхотних дивізій і близько 400 літаків. Уряд Польщі 6 вересня, коли польська армія ще захищалася, евакуювався з Варшави, а 17 вересня втік до Румунії. Польська держава перестала існувати.

У зв'язку з нападом фашистської Німеччини на Польщу і швидким просуванням гітлерівських військ на схід радянський уряд провів у перших числах вересня

1939 р. великі військові збори в шести військових округах. Війська Київського та Білоруського округів були приведені у повну бойову готовність і на цих напрямках створювались Український та Білоруський фронти.

Проте ці заходи були брудною політичною грою з боку радянського керівництва, оскільки ще 23 серпня 1939 р. у Москві нацистський і радянський міністри закордонних справ – Й. Ріббентроп і В. Молотов – підписали договір про ненапад між Німеччиною та Радянським Союзом, а також таємні додаткові протоколи, які були такими ж вагомими, як договір, і яким судилося на десятиріччя залишитися «таємними».

25 травня 1945 року Сталін на офіційному прийомі в Кремлі підняв тост за здоров'я російського народу, «найвидатнішу націю» і «керівну силу Радянського Союзу», народу «з ясним розумом, стійким характером і терпінням». Сталін подякував російському народові, який вірив «у правильність політики свого уряду» і тим самим став вирішальною силою, яка «забезпечила історичну перемогу над ворогом». Жоден інший народ СРСР не удостоївся від Сталіна теплого слова за понесені ним жертви. Всі інші народи виглядали в очах радянського диктатора як «підозрілі», потенційні «зрадники». Тост Сталіна остаточно відкрив усі шлюзи для чорносотенного російського шовінізму в повоєнному СРСР, для створення російсько-центричної моделі історії Другої світової війни. Саме цю старанно відредаговану й препаровану історію воєнних подій насадили повоєнним поколінням, саме вона є домінуючою в масовій свідомості українського суспільства.

Вклонімося пам'яті своїм героїчним пращурам біля їх особистих могил і братських могил їх побратимів, що залишилися на фронтах Другої світової війни.

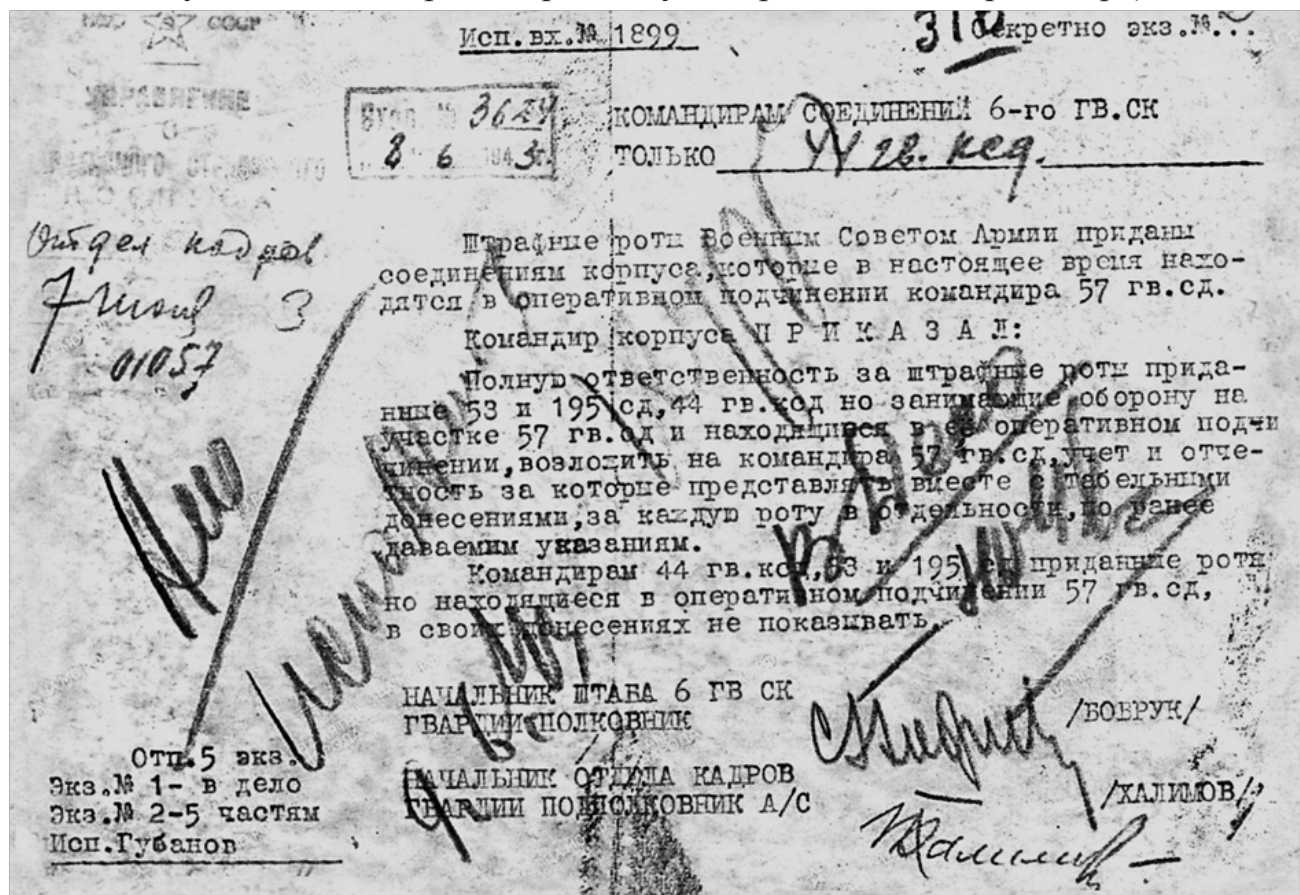
Під час Другої світової війни штрафні підрозділи в Червоній Армії існували з 25 липня 1942 р. по 6 червня 1945 р. Вони направлялися на найважчі ділянки фронтів, щоб дати можливість штрафникам «кров'ю спокутувати свою провину перед Батьківщиною»; при цьому були неминучі великі втрати в особовому складі.

За всі роки Другої світової війни через штрафні підрозділи пройшло, за деякими даними, 427 910 чоловік. Якщо врахувати, що за всю війну через армію пройшло 34476700 чоловік, то частка бійців і офіцерів РСЧА, що пройшли через штрафні підрозділи за весь період війни, становить приблизно 1,24 %.

Наприклад, в 1944 р. загальні втрати Червоної Армії (убиті, поранені, полонені, хворі) – 6503204 осіб, з них штрафників – 170 298. Усього в 1944 році в Червоній Армії було 11 штрафних батальйонів по 226 чоловік у кожному і 243 штрафні роти по 102 особи в кожній. Середньомісячна чисельність армійських окремих штрафних рот в 1944 році на всіх фронтах коливалася від 204 до 295. Найвища точка щоденної чисельності армійських окремих штрафних рот (335 рот) була досягнута 20 липня 1943 року.

У Червоній Армії туди прямували військовослужбовці рядового і сержантського складу всіх родів військ, засуджені за військові або загальнокримінальні злочини. Дані підрозділи формувалися за наказом народного комісара оборони СРСР № 227 від 28 липня 1942 року. Командували штрафними ротами кадрові офіцери.

Підставою для направлення військовослужбовця в штрафний військовий підрозділ служив наказ командування у зв'язку з порушенням військової дисципліни або вирок суду за вчинення військового або загальнокримінального злочину (за винятком злочину, за яким як міра покарання була передбачена смертна кара).

Як свідчення, що 57-а гвардійська стрілецька дивізія брала участь у запеклих військових операціях під час Другої світової війни.

Як альтернативна міра покарання допускалося спрямування у штрафні роти цивільних осіб, засуджених судом і за вирок суду за вчинення нетяжких та середньої тяжкості загальнокримінальних злочинів. Особи, засуджені за тяжкі та державні злочини, відбували покарання в місцях позбавлення волі.

Існує думка про те, що в штрафні батальйони направлялися особи, які відбувають покарання за тяжкі кримінальні злочини, а також за державні злочини (т. зв. «Політичні»). Це твердження має під собою певні підстави, оскільки були випадки направлення до штрафних підрозділів «політичних» ув'язнених (зокрема, в 1942 році в 45-ю штрафну роту був направлений засуджений в 1941 році на 5 років таборів по 58-й статті Володимир Карпов, що став згодом Героєм Радянського Союзу і відомим письменником). Підставами для звільнення осіб, які відбувають покарання у штрафних військових підрозділах, були: відбуття терміну покарання (не більше 3-х місяців).

Отримане військовослужбовцями, які відбувають покарання, середньої тяжкості або тяжкого поранення, який вимагав госпіталізації.

Достроково рішенням військової ради армії за клопотанням командира штрафного військового підрозділу у вигляді заохочення щодо військовослужбовців, які виявили виняткову мужність і хоробрість.

«Коли восени 1943-го знову явилися совєти, то незабаром із нашого села Булаївки загребли до війська практично всіх чоловіків призовного віку, – переповідає у спогадах для сайту «Українська правда» слова старшої сестри своєї бабусі Валерій Семиволос. – Гребли всіх: і кволих, і хворих, і німечних. Із усього того призову з війни повернувся лише один чолов'яга, котрий і розповів, як полягли булаївці. Усіх їх як таких, що побували в окупації під німцями, дорівнявши до ворогів народу, відправили до штрафбату. Штрафбат той весь до цурки був почавлений у першому ж бою траками німецьких танків, що намагалися пробитися з Корсунь-Шевченківського котла. Озброїли штрафбатівців лише перед самим боєм, видавши одну гвинтівку на десятьох і дозволивши хильнути по чарчині, під дулами кулеметів загороджувальних загонів, сформованих переважно узбеками та іншими середньо-азіатами, погнали на вірну загибель».

«Із завершенням бойових дій на території України всі, хто побував на окупованій території або в полоні, мали пройти фільтрацію, тобто перевірку контррозвідувальними органами («Смерш»), – писав в еміграції історик Федір Пігідо-Правобережний. – Одним із найперших запитань було таке: «Чому не покінчив життя самогубством, а здався в полон?» Цілодобові допити, провокаційні запитання, свідчення товаришів по нещастю, написання звітів, складання розгорнутих характеристик тощо – усе було складовими перевірок. Тих, хто їх не пройшов, відправляли в концтабори, в спеціальні батальйони у північні райони на «будови комунізму», а також до карних (штрафних) батальйонів»

Напередодні форсування Дніпра у вересні 1943-го в селі Требухів відбулася нарада з приводу визволення Києва. На слова про необхідність озброїти й обмундирувати новобранців (близько 300 тис.), мобілізованих польовими військкоматами, Григорій Жуков відреагував: «В чем пришли, в том и воевать будут!.. Зачем мы, друзья, здесь головы морочим. На хрена обмундировывать и вооружать этих хохлов. Все они – предатели! Чем больше в Днепре потопим, тем меньше придется в Сибирь после войны ссылать» (цитата наводиться за спогадами офіцера з особливих доручень командира 1-го Українського фронту Юрія Коваленка).

Наприкінці вересня 1943-го радянські війська вийшли до Дніпра. На його правому березі німці руками місцевих жителів і військовополонених облаштували оборонний рубіж із фортифікаційними спорудами і пристріленими вогневими точками. У ніч на 22 вересня почалося форсування річки в районі Букрина. Першими йшли штрафники, а за ними решта війська. Бійців кинули в атаку без належного озброєння й підготовки, так вони спокутували свою «провину» – перебування в окупації.

Під шквальним вогнем ворога на правий берег люди пливли, як хто міг, тримаючись за колоди, дошки, напхані соломою плащ-намети. «Найстрашнішими виявилися кулемети, – зазначав очевидець форсування Дніпра Віктор Астаф'єв. – Легкі для перенесення скорострільні «емкашки» зі стрічкою на п'ятсот патронів. Усі

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
СНЯТИЕ КОПИЙ ВОСПРЕЩАЕТСЯ

Экз. № 1

Подлежит возврату через
48 часов в ШО штаба

103 ок

ШИФРОВКА № 540

На Вту ЧВ Ар. Подана 26.2.45 20.15 Принята 26.2.45 20.50
Поступила в шифрорган 26.2.45 20.55

*Ком. дивизии
исполнение
наказания
приказа за
в срок
26.2.45*

Командирам Корпусов, дивизий,
Начальникам родов войск Армии,
Начальнику Контрразведки "Смерч",
Военному Прокурору.

На основе директивы Военного Совета
Фронта за № 003921 Установлены
Аресты в Заград. Отряды в 1 км. от
Фронта.

Заградительные группы дивизий и
Корпусов организованы на основе шифр-
телеграммы № 649/ш от 25.2.45, извести-
в себя, поэтому их снять, и их личный
состав обратиться на укомплектова-
ние Стрелкового полка.

Начальникам Контрразведки "Смерч"
дивизий, Корпусов и Армии, Военному
Прокурору дивизий и Военному про-
курору Армии установить связь с Арми-
ей Заград. Отрядов.

*Н.1
Трикофанов
26.2.45*

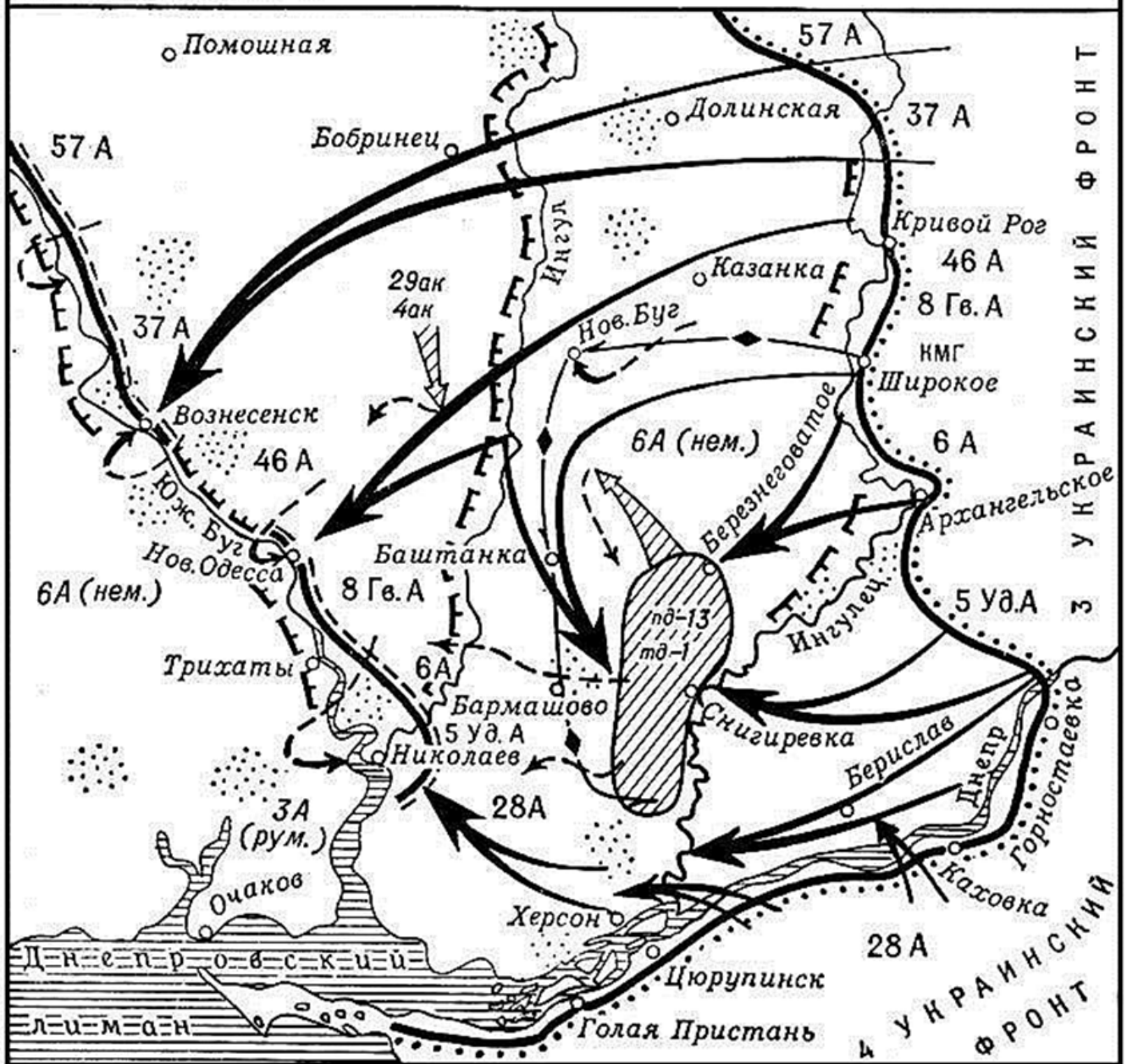
*Монин
Шифротелеграммы
от 26.2.45
20.50*

Расшифрована _____
Подпись расшифровавшего _____
Отпечатано в _____ экз.
Экз. № 1 _____
Экз. № 2 _____
Экз. № 3 _____

БЕРЕЗНЕГОВАТО-СНИГИРЕВСКАЯ ОПЕРАЦИЯ 6-18 МАРТА 1944 г.

- Положение советских войск к 6 марта
- Наступление советских войск
- Оборонительные рубежи противника
- Березнеговато-Снигиревская группировка противника
- Отход и контрудары противника
- Положение советских войск к исходу 18 марта
- Районы действий партизан

вони були заздалегідь пристріляні й тепер, неначе з вузьких шийок брандспойтів, поливали берег, острів, річку, в якій кипіло місиво з людей. Старі і молоді, свідомі і несвідомі, добровольці й мобілізовані військкоматами, штрафники і гвардійці, росіяни і неросіяни – всі просили про допомогу. Повернутися назад бійці не могли, в тилу із кулеметами зачалися загороджувальні загони.

Із 25 тис. воїнів, що заходили у воду на лівому березі Дніпра, згадував Віктор Астаф'єв, до іншого берега добиралося лише 5-6 тис. Загалом же задоволення прихми Йосипа Сталіна – здобути столицю України до 26-ї річниці Жовтневої революції (тобто до 7 листопада 1943-го) – коштувало 417 тис. людських життів.

Перші повідомлення про штрафні підрозділи Червоної армії були опубліковані в СРСР лише в часи перебудови, оскільки Правилами зі збереження військової таємниці в друці Червоної армії (на воєнний час), затвердженими маршалом Александром Василевським 15 лютого 1944 року № 034, заборонялися до відкритої публікації «всі свідчення про загороджувальні загони, штрафні батальйони і роти».

Наступ головних сил Березнегувато-Снігурівської операції Українського фронту мало розпочатися вранці 6 березня 1944 року з артилерійської підготовки. Однак через настання в районі густого туману, який виключав ведення прицільного артилерійського вогню, артпідготовка була перенесена до моменту поліпшення погоди. Тільки на початку дванадцятої радянська артилерія відкрили вогонь по німецькій обороні, а піхота піднялася в атаку. З огляду на запеклий опір противника, командувач фронтом наказав І.А. Плієву надати допомогу частинам 8-ї гвардійської армії в прориві німецької оборони. У той же день оборона 6-ї польової армії була атакована і на інших ділянках, що не дозволило німецькому командуванню маневрувати силами для захисту від радянського наступу. Бої розгорілися по всьому фронту. О 22 годині першого дня операції війська генерала Плієва було введено в бій. Ці дії виявилися для противника несподіванкою і в найближчі години противнику вдалося прорватися на оперативний простір.

Слад воюючих сторін:

3-й Український фронт (командувач генерал армії Р. Я. Малиновський, начальник штабу генерал-лейтенант Корженевич Ф. К.) в складі:

57-я армія (генерал-лейтенант Гаген Н. А.)

37-я армія (генерал-лейтенант Шарохін М. Н.)

46-я армія (генерал-лейтенант Глаголев В. В.)

8-а гвардійська армія (генерал-полковник Чуйков В. І.)

6-а армія (генерал-лейтенант Шльомін І. Т.)

5-а ударна армія (генерал-полковник Цвєтаєв В. Д.)

28-я армія (генерал-лейтенант Гречкин А. А.)

Кінно-механізована група (генерал-лейтенант Плієв І. А.)

23-й танковий корпус (генерал-лейтенант танкових військ Пушкін Е. Г, з 12 березня – генерал-майор Ахманов А. О.

17-а повітряна армія (генерал-лейтенант авіації Судец В. А.)

Всього: 60 дивізій, 7184 гармат і мінометів, 573 танків і САУ, 593 літаки.

ЗМІСТ

Друга світова війна	5
Березнегувато-Снігурівська операція	10
Герої із танку №17	23
Піхотинці, вперед!	25
Ковалівський плацдарм	37
Херсонщина під час Другої світової війни	42
Крок у безсмертя	54
Дорога моєї долі	59
Вперед на Одесу	63
Задністровський плацдарм	71
Прапор Перемоги	82
За тобою у вічність ми йшли, Перемого!	85
Втрати України в Другій світовій війні	97
Незламні лицарі волі і духу	100
Гетьман Мазепа очима сучасної поетки	123